

พัฒนาการของการออกแบบการประเมินโครงการ The Development of Project Evaluation Designs

ศิริชัย กาญจนวาสี^{1*} และ ดิขพงศ์ กาญจนวาสี²
Sirichai Kanjanawasee^{1*} and Dichapong Kanjanawasee²

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร., ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา, คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย^{1*}

อาจารย์ ดร.นพ., คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล, มหาวิทยาลัยมหิดล²

Professor Emeritus Dr., Department of Educational Research and Psychology, Faculty of Education, Chulalongkorn University^{1*}

Lecturer Dr. MD., Faculty of Medicine Siriraj Hospital, Mahidol University²

Corresponding author, E-mail: skanjanawasee@hotmail.com^{1*}

สาระสังเขป

การประเมินโครงการเป็นกระบวนการตัดสินคุณค่า (คุณภาพและคุณประโยชน์) ของโครงการ เพื่อเป้าหมายการใช้สารสนเทศจากการประเมินมาทำการพัฒนาโครงการให้มีคุณค่าสูงล้ำ ยั่งยืนต่อไปในสังคม หากยังมีการดำเนินงานโครงการนั้นอย่างต่อเนื่อง การประเมินโครงการเพื่อให้ได้สารสนเทศที่มีคุณค่า และน่าเชื่อถือ มีความจำเป็นต่ออาศัยกระบวนการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการทำการประเมิน ด้วยการออกแบบ การประเมินให้เหมาะสมกับลักษณะของโครงการ การใช้ประโยชน์ และบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

บทความนี้ได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดและแนวทางของการออกแบบการประเมินโครงการ อย่างเป็นระบบ ซึ่งมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง จากสังคมในอดีตจนถึงสังคมยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: พัฒนาการของการประเมิน, การประเมินโครงการ, ยุคของการประเมินโครงการ

SUMMARY

Project evaluation is a process of judging value (quality and utility) of the project with the goals of using information from the evaluation to develop the project to have high value sustainability in society, If there is continuous operation of that project. Project evaluation yields valuable information and reliable. It is necessary to apply the research process to conduct the evaluation, with evaluation designs to suit the nature of the project, information utilization, and the changing social contexts.

This article systematically analyzes and synthesizes concepts and procedures for designing project evaluations which has developed continuously from past societies to today's society.

KEYWORDS: Development of Evaluation, Project Evaluation, Era of Project Evaluation

บทนำ

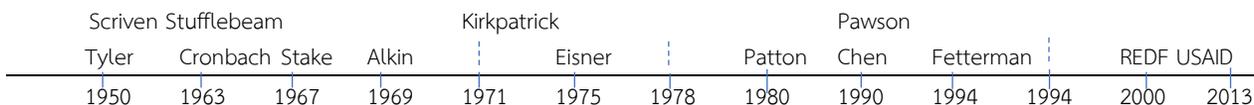
สังคมยุคปัจจุบันมีองค์ประกอบของปัจจัยกำหนดการเกิดเหตุการณ์ และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น มีความสลับซับซ้อนแตกต่างไปจากสังคมยุคเก่าอย่างมาก โดยมีปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี เป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่มีความหมายต่อมวลมนุษยชาติ โลกปัจจุบันเป็นสังคมที่มีความพลิกผัน (VUCA world) ซึ่งมีลักษณะของความผันผวน (Volatility) มีความไม่แน่นอน (Uncertainty) มีความสลับซับซ้อน (Complexity) และมีความคลุมเครือ (Ambiguity) จึงยากแก่การทำนายหรือคาดหมายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางสังคม การประเมินโครงการสำหรับสังคมยุคปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องออกแบบการประเมินที่สร้างสรรค์และเหมาะสม จึงจะเกิดประโยชน์เชิงตอบสนองต่อความต้องการทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

การประเมินเป็นกระบวนการที่พัฒนามาจากความคิดและประสบการณ์ของนักทฤษฎีการประเมินที่ช่วยกันสร้าง สานต่อ และสะสมองค์ความรู้ของศาสตร์ มาเป็นเวลาอันยาวนานที่สามารถสืบค้นย้อนไปได้ถึง 4,000 ปีมาแล้ว แต่การประเมินในความหมายอันเป็นที่ยอมรับในปัจจุบันว่าเป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน โดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานได้เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการครั้งแรกราว 75 ปี มาแล้วเอง ตามแนวทางการประเมินที่เสนอโดย Tyler (1950) ส่วนการประเมินโครงการ รวมถึงการประเมินนโยบาย แผนงาน หรือกิจกรรมตามแบบที่ปฏิบัติกันอย่างเป็นระบบที่รู้จักกันในปัจจุบัน เป็นผลมาจากแนวคิดริเริ่มของ Cronbach (1982) เพิ่งมีอายุไม่ถึง 50 ปี (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2564) ซึ่งร่องรอยพัฒนาการของวิทยาศาสตร์การประเมิน (Science of Evaluation) จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ศิริชัย กาญจนวาสี (2567) ได้รวบรวมไว้มีรายละเอียดพอที่จะสรุปได้ดังนี้

พัฒนาการของวิทยาศาสตร์การประเมิน (Science of Evaluation)

Time Line of the Development

- 1950 Ralph W. Tyler: Principles of C and I (OLE)
Program Evaluation (1986)
- 1963 Lee J. Cronbach: Course Improvement Through Evaluation.
Toward Reform of Program Evaluation (1980)
- 1967 Michael Scriven: The Methodology of Evaluation
Goal-Free Evaluation (1973), Key Evaluation Checklist (2017)
- 1967 Robert E. Stake: The Countenance of Educational Evaluation.
Case-Study Method (1978). Standard-Based and Responsive Evaluation (2004)
- 1969 Marvin C. Alkin: Evaluation theory Development
Debates on Evaluation (1990), Evaluation Roots (2004)
- 1971 Daniel L. Stufflebeam: CIPP
Evaluation Standards (1981), CIPIEST, (2007)
- 1975 Elliot W. Eisner: The Reform of Ed. Evaluation (Sandford Evaluation Consortium)
The Art of Educational Evaluation (1985)
- 1978 Donald L. Kirkpatrick: Evaluation of Training Programs
- 1980 Michael Q. Patton: Qualitative Evaluation Methods.
Creative Evaluation (1981), Utilization–Focused Evaluation (1986)
- 1990 Huey Tsch Chen: Theory–Driven Evaluation
- 1994 David M. Fetterman: Empowerment Evaluation
- 1997 Ray Pawson: Realistic Evaluation
Pawson and Tilley; Realist Evaluation (CMO)
- 2000 Robert Enterprise Development Fund (REDF)
Social Return On Investment (SROI) (2004, 2012)
- 2013 USAID: Mixed–Method Evaluations
- 2021 S. Kanjanawasee: Multiple Mixed Methods Evaluation

สำหรับพัฒนาการของการออกแบบการประเมินโครงการ เมื่อวิเคราะห์ถึงการเติบโตอย่างแข็งแกร่งของหลักการ แนวคิด ทฤษฎีการประเมิน และความก้าวหน้าทางเทคนิคของปฏิบัติการในการประเมินโครงการสามารถสังเคราะห์จัดลำดับยุคของการพัฒนารอบแนวคิดในการออกแบบการประเมินได้เป็น 4 ยุค ดังนี้

1. การออกแบบการประเมินแบบการวิจัยประยุกต์ (Applied Research)
2. การออกแบบการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมิน (Evaluation Research)
3. การออกแบบการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมินร่วมสมัย (Contemporary Evaluation Research)
4. การออกแบบการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมินแนวใหม่ (Modern Evaluation Research)

1. การออกแบบการประเมินแบบการวิจัยประยุกต์ (Applied Research)

การวิจัย (Research) คือกระบวนการของการพัฒนา (สร้าง/ประดิษฐ์) แสวงหา (ค้นหา/ค้นพบ) หรือตรวจสอบ (ทดสอบ/ยืนยัน) ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (ทิพย์สิริ กาญจนวาสี และ ศิริชัย กาญจนวาสี, 2567)

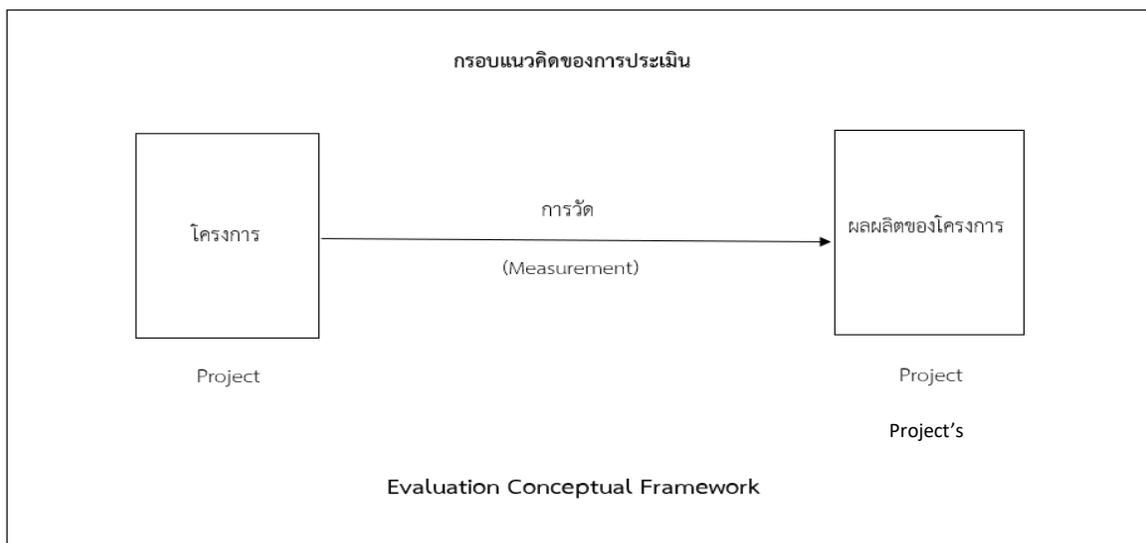
ในอดีตการประเมิน (Evaluation) เป็นศาสตร์ที่แฝงตัวอยู่ และควบคู่กับการวัด (Measurement) มาเป็นเวลายาวนาน เราจึงคุ้นเคยกับคำว่า “การวัดและการประเมินผล” การแฝงตัวอยู่คู่กับการวัดผล มีข้อดีของการได้ใช้ประโยชน์จากกระบวนการวัด ซึ่งเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรือกระบวนการวิจัยที่น่าเชื่อถือ แต่การประเมินก็ถูกจำกัดขอบเขตให้อยู่ภายใต้ร่มเงาของการวัดเชิงปริมาณ เมื่อแนวคิดของ “การประเมิน” เริ่มเป็นศาสตร์ที่เด่นชัดขึ้นราวปี ค.ศ. 1939-1945 ถึงแม้การประเมินได้ฉายแววประโยชน์ของการใช้ผลการประเมินเพื่อพัฒนาปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษา แต่แนวคิดการประเมินยังคงยึดติดอยู่กับการวัดและการใช้แนวคิดทางการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการประเมิน

การประเมินในยุคแรกจึงยึดติดอยู่กับการวัดอย่างเคร่งครัดโดยใช้กระบวนการวิจัยประยุกต์ (Applied Research) ซึ่งเหมาะกับการศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้ความจริงทางสังคม เมื่อนำมาใช้กับการประเมินโครงการ ทำให้การประเมินโครงการยุคแรก ๆ จึงเน้นการออกแบบกระบวนการวัดเชิงปริมาณของสิ่งที่มุ่งวัดเพื่อให้ได้ค่าสรุปเชิงปริมาณเกี่ยวกับโครงการเป็นสำคัญ

1.1 หลักการออกแบบการประเมินแบบวิจัยประยุกต์

การประเมินโครงการตามแนวคิดนี้ เป็นการนำกระบวนการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการทำการประเมิน โดยเน้นกระบวนการสร้างเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ และทำการสรุปผลเชิงปริมาณของโครงการ

การออกแบบการประเมินโครงการแบบนี้จึงเน้นกระบวนการวัดผลผลิต (Outputs) ของโครงการในเชิงปริมาณเป็นสำคัญ เพื่อให้ได้ค่ามาทำการสรุปผลเชิงปริมาณว่าโครงการทำให้เกิดผลอะไร และมีปริมาณมาก/น้อย หรือ สูง/ต่ำ เพียงใด อาจมีการแปลผลหรือตัดสินอยู่บ้าง ก็เป็นเพียงการเปรียบเทียบผลกันเองภายในกลุ่ม หรือเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของกลุ่มเป็นสำคัญ

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการออกแบบการประเมินแบบการวิจัยประยุกต์

1.2 แนวคิด ทฤษฎี ที่สนับสนุนแนวคิดการประเมินแบบการวิจัยประยุกต์

ผลผลิต (Outputs) ของโครงการอาจเป็นผลลัพธ์ทางกายภาพซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม และ/หรือ ผลผลิตที่เป็นคุณลักษณะซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมจึงจำเป็นต้องใช้หลักทฤษฎีและวิธีการวัดทางจิตมิติ มาช่วย ดังเช่น

J.P. Guilford. Psychometric Theory. (1936)

Guilford ได้เสนอหลักการวัดทางจิตมิติ สำหรับใช้วัดคุณลักษณะที่เป็นนามธรรมให้มีผลการวัดออกมาเป็นค่าเชิงปริมาณ

J.C. Nunnally. Psychometric Theory. (1978)

Nunnally ได้เสนอทฤษฎีการวัดทางจิตมิติซึ่งเป็นโมเดลการวัดคุณลักษณะที่เป็นนามธรรมผ่านตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรมแล้วตีค่าของคุณลักษณะออกมาเป็นค่าเชิงปริมาณ

1.3 วิธีการประเมินตามแบบการวิจัยประยุกต์

การประเมินโครงการตามแนวคิดนี้ มีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญดังนี้

- 1) พัฒนา (เตรียม) โครงการ
- 2) ออกแบบการประเมินโครงการ: กำหนดตัวชี้วัดผลผลิตของโครงการ
- 3) สร้างเครื่องมือวัดผลผลิตของโครงการ: เครื่องมือมีคุณภาพด้านความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability)
- 4) เก็บรวบรวมข้อมูล: วัดผลผลิตเชิงปริมาณของโครงการ
- 5) สรุปผลเชิงปริมาณของโครงการ
- 6) จัดทำรายงานการประเมินโครงการ และเผยแพร่

ตัวอย่าง การประเมินโครงการในลักษณะนี้ เช่น

- การประเมินโครงการเสริมความรู้สำหรับนักเรียน นักศึกษา พนักงาน
- การประเมินโครงการสร้างอาชีพเสริมสำหรับเกษตรกร
- การประเมินโครงการอบรมระยะสั้น

1.4 จุดเด่น และ จุดอ่อน

จุดเด่นของการประเมินตามแบบการวิจัยประยุกต์

- 1) การสร้างเครื่องมือวัดผลมีความเป็นมาตรฐาน
- 2) ผลการวัดเชิงปริมาณมีความเป็นปรนัย น่าเชื่อถือ

จุดอ่อนของการประเมินตามแบบการวิจัยประยุกต์

- 1) มักขาดการวัดและการประเมินคุณภาพของกระบวนการ (Process)
- 2) เน้นการวัดผลสรุปเชิงปริมาณของโครงการ มักไม่สนใจผลเชิงคุณภาพของโครงการ
- 3) การวัดผลผลิตของโครงการยังไม่ได้เชื่อมโยงถึงคุณค่า (Value) คุณภาพ (Quality) หรือ

คุณประโยชน์ (Utility) ของโครงการ

2. การออกแบบการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมิน (Evaluation Research)

พัฒนาการของการประเมินในยุคต่อมา ได้ปรับแนวคิดจากการวิจัยประยุกต์มาเป็นการวิจัยเชิงประเมิน ตามนิยามของการประเมินอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เพื่อให้การประเมินสามารถเข้าถึงคุณค่าของโครงการได้ดียิ่งขึ้น

การวิจัยเชิงประเมิน (Evaluation Research) หมายถึง การประเมินที่ใช้หลักการวิจัยมาประยุกต์ ใช้ทำการประเมิน โดยทำการวัดผลของโครงการ เพื่อนำผลการวัดมาตัดสินคุณค่า (Value) คุณภาพ (Quality) หรือคุณประโยชน์ (Utility) ของโครงการ

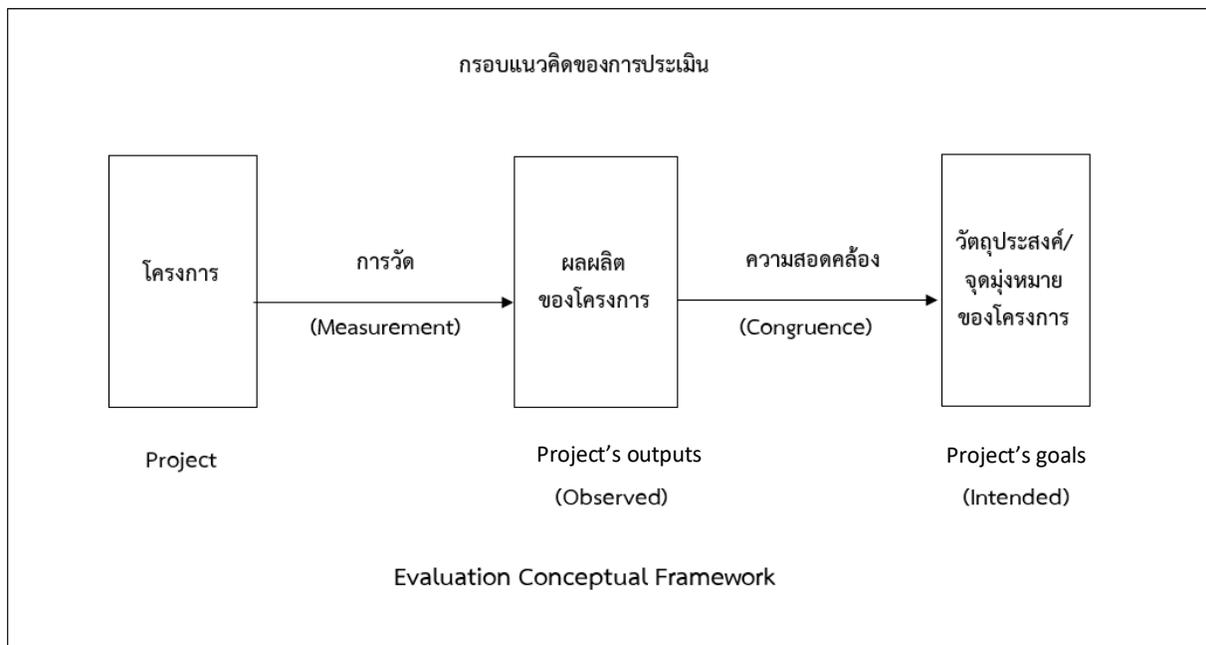
แนวคิดการวิจัยเชิงประเมิน เริ่มก่อตัวขึ้นจากการเสนอโมเดลการประเมินของ Ralph W. Tyler (1950) ซึ่งเป็นผู้อำนวยการโครงการวิจัยเพื่อประเมินประสิทธิภาพของโปรแกรมการสอนของโรงเรียนมัธยม ในสหรัฐอเมริกา Tyler ได้เสนอแนวคิดของการประเมินทางการศึกษาว่า หมายถึง “กระบวนการวัดคุณค่าของความสำเร็จตามวัตถุประสงค์อันเกิดจากการเรียนการสอน” ทำให้เกิดโมเดลการประเมินที่เรียกว่า การประเมิน

แบบอิงวัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมาย (Goal-Based Evaluation: GBE) แนวคิดของการประเมินแบบ GBE ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อวงการประเมินขั้นพื้นฐานและการประเมินโครงการทางสังคมจนถึงปัจจุบัน

2.1 หลักการออกแบบการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมิน

การประเมินโครงการตามแนวคิดนี้เป็นการนำกระบวนการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการทำการประเมิน โดยเน้นกระบวนการสร้างเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูล วัดผลผลิตของโครงการและตัดสินคุณค่าความสำเร็จของโครงการ จากการตรวจสอบความสอดคล้องของผลของโครงการกับวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

การออกแบบการประเมินโครงการตามแนวคิดดังนี้ จึงเน้นกระบวนการวัดผลผลิตของโครงการเพื่อทำการตรวจสอบความสอดคล้องของผลผลิตที่เกิดขึ้น (Observed Outputs) กับ ผลผลิตที่คาดหวัง (Intended Outputs) ตามวัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมาย เพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการ จากการบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมายเป็นสำคัญ หรือเป็นการใช้วัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมายของโครงการ เป็นเกณฑ์การวัดความสำเร็จของการดำเนินงานนั่นเอง

ภาพประกอบที่ 2 กรอบแนวคิดของการออกแบบการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมิน

2.2 แนวคิด ทฤษฎี ที่สนับสนุนแนวคิดการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมิน

การพัฒนาโครงการมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมายของโครงการให้ชัดเจน เพื่อเป็นการบอกทิศทางของการดำเนินงาน และยังใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาถึงความสำเร็จของโครงการ ได้อีกด้วย แนวทางการประเมินที่สนับสนุนแนวคิดลักษณะนี้ ดังเช่น

Ralph W. Tyler (Goal-Based Evaluation, 1950) Tyler เสนอโมเดลการประเมิน GBE โดยการตัดสินผลสำเร็จของโครงการจากการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมายของโครงการ ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมใช้กันทั่วไป

M. Provus (Discrepancy Evaluation, 1971) Provus เสนอแนวคิดของการตรวจสอบผลการดำเนินงานโครงการว่าเกิดผลใดบ้างที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานได้ตรงประเด็น

2.3 วิธีการประเมินตามแบบการวิจัยเชิงประเมิน

การประเมินโครงการตามแบบการวิจัยเชิงประเมิน มีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญดังนี้

- 1) พัฒนา (เตรียม) โครงการ: ระบุ วัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมายที่ชัดเจน
- 2) ออกแบบการประเมินโครงการ: กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จตาม วัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมาย
- 3) ดำเนินงานตามแผนงานของโครงการ
- 4) เก็บรวบรวมข้อมูล: วัดผลผลิตตามตัวชี้วัด

5) ประเมินการบรรลุผลตาม วัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมาย

6) จัดทำรายงานการประเมิน และเผยแพร่

ตัวอย่าง การประเมินโครงการในลักษณะนี้ เช่น

การประเมินผลการจัดกิจกรรม

การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การประเมินประสิทธิผล (การบรรลุวัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมายของโครงการทั่วไป)

2.4 จุดเด่น และ จุดอ่อน

จุดเด่นของการประเมินตามแบบการวิจัยเชิงประเมิน

1) มีการสร้างเครื่องมือวัดผลที่ได้มาตรฐาน ผลการวัดมีความเป็นปรนัย น่าเชื่อถือ

2) มีการตัดสินคุณค่าของโครงการ จากการตรวจสอบความสอดคล้องของผลผลิตจากการดำเนินโครงการกับวัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมายของโครงการ

จุดอ่อนของการประเมินตามแบบการวิจัยเชิงประเมิน

1) มักขาดการวัดและการประเมินคุณภาพของกระบวนการ (Process) ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการ

2) เน้นการวัดผลสรุปของโครงการตามวัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมายที่คาดหมายเป็นสำคัญ จึงละเลยต่อผลผลิตสำคัญที่มีได้คาดหมาย (Unintended Outputs)

3. การออกแบบการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมินร่วมสมัย (Contemporary Evaluation Research)

จากการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมินที่ตัดสินคุณค่าของโครงการตามแบบประเพณีนิยม เพียงจากการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์/จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เท่านั้น ได้มีการปรับปรุงพัฒนาสู่แนวคิดการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมินร่วมสมัย ที่เน้นการตรวจสอบกระบวนการดำเนินงานโครงการและตัดสินคุณค่าร่วมสมัยอย่างรอบด้านตามบริบททางสังคมของโครงการทั้งผลผลิตและผลลัพธ์ที่ครอบคลุมทั้งผลที่คาดหมายและผลที่มีได้คาดหมาย

3.1 หลักการออกแบบการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมินร่วมสมัย

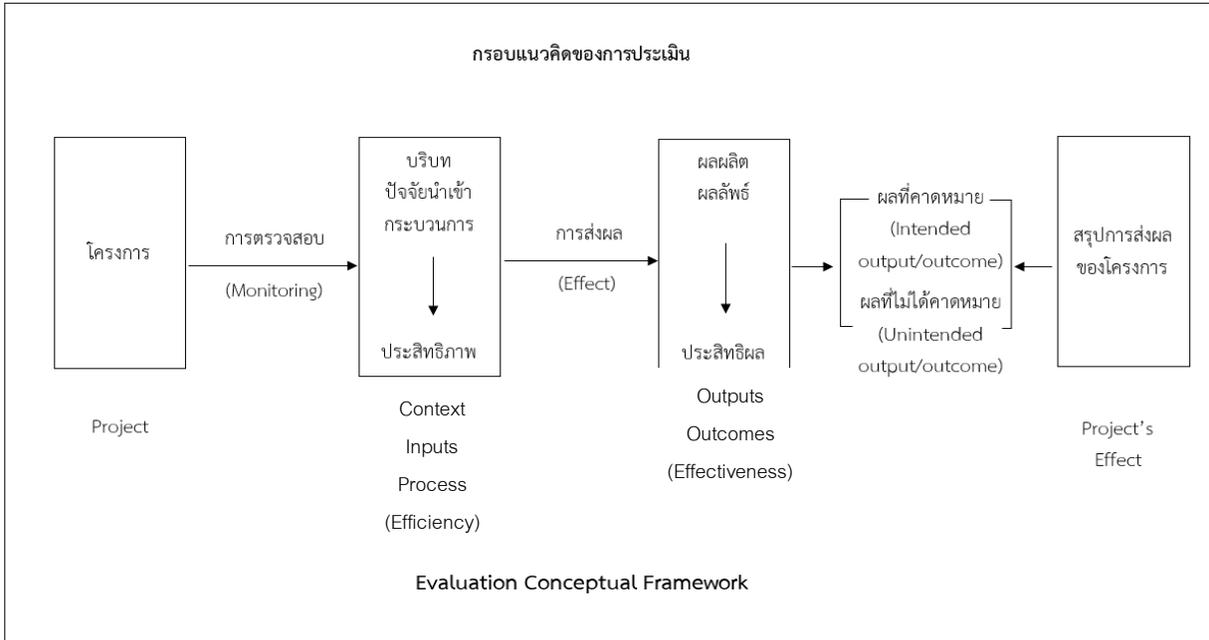
การประเมินโครงการตามแนวคิดนี้เป็นการนำกระบวนการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการประเมิน โดยเน้นการตรวจสอบวิธีการดำเนินงานโครงการวัดผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการครอบคลุมทั้งผลที่คาดหมาย และมีได้คาดหมายเพื่อตัดสินคุณค่าร่วมสมัยอย่างรอบด้านในบริบททางสังคมของโครงการตามมาตรฐานวิชาชีพ อันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

การออกแบบการประเมินโครงการตามแนวคิดนี้จึงเน้นการวัดและประเมินบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลของโครงการอย่างรอบด้านทั้งผลผลิตและผลลัพธ์ ครอบคลุมทั้งผลที่คาดหมายและมีได้คาดหมายเพื่อตัดสินประสิทธิภาพของการดำเนินงาน (การใช้ทรัพยากรที่ก่อให้เกิดผลผลิตอย่างคุ้มค่า และประหยัด) และประสิทธิผลของโครงการ (การเกิดผลผลิตและผลลัพธ์เป็นไปตามมาตรฐานทางวิชาชีพ)

ในทางปฏิบัติผู้ประเมินทั่วไปนิยมสำรวจความคิดเห็นเชิงคุณภาพของผู้เกี่ยวข้องจากการรับรู้ถึงคุณภาพ หรือความพึงพอใจที่มีต่อบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลของโครงการที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถ

สะท้อนความรู้สึกที่มีต่อคุณค่าของสิ่งดังกล่าวได้ในระดับหนึ่ง แต่อาจจะไม่สอดคล้องกับผลการประเมินคุณค่าตามสภาพที่เป็นจริง

ภาพประกอบที่ 3 กรอบแนวคิดของการออกแบบการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมินร่วมสมัย

3.2 แนวคิด ทฤษฎี ที่สนับสนุน แนวคิดการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมินร่วมสมัย

แนวคิดการพัฒนาโครงการที่คำนึงถึงความต้องการจำเป็น (Needs) ขององค์กร การบริหารจัดการโครงการที่มีประสิทธิภาพ และการออกแบบการติดตามกำกับ/ประเมินโครงการที่เหมาะสม เป็นหัวใจในความสำเร็จของโครงการ รูปแบบการประเมินที่สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว เช่น

M. Scriven. Goal-Free Evaluation (1973)

Scriven ได้เสนอรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า Goal-Free Evaluation (GFE) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ลดความลำเอียงของการประเมินโดยเน้นการประเมินผลสำคัญที่เกิดขึ้นจริงของโครงการอย่างรอบด้าน ทั้งผลที่คาดหวังและผลที่ไม่ได้คาดหวัง

D.L. Stufflebeam et al. CIPP Model (1971)

Stufflebeam และคณะ ได้เสนอ CIPP Model สำหรับการประเมินบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต เพื่อเป็นสารสนเทศสำหรับผู้บริหารในการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายของโครงการเลือกวิธีดำเนินงานโครงการปรับเปลี่ยนวิธีดำเนินงานให้มีความเหมาะสมและตัดสินใจอนาคตของโครงการ

D.L. Kirkpatrick Training Evaluation (1978)

Kirkpatrick ได้เสนอรูปแบบการประเมินผลการฝึกอบรม เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิผลของโครงการ โดยการเสนอให้ประเมินผล 4 ลำดับชั้น ได้แก่ 1) ประเมินปฏิกิริยา (Reaction) 2) ประเมินการเรียนรู้ (Learning) 3) ประเมินพฤติกรรม (Behavior) และ 4) ประเมินผลต่อองค์กร (Results)

R.E. Stake Responsive Evaluation (1978)

Stake ได้เสนอรูปแบบการประเมินที่สนองต่อประเด็นการประเมินและความต้องการสารสนเทศของผู้สนใจใช้ผลการประเมินโดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย ทำการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องกระบวนการดำเนินงานและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการโดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับทางวิชาชีพ (Stake, 2003)

3.3 วิธีการประเมินตามแบบการวิจัยเชิงประเมินร่วมสมัย

การประเมินโครงการตามแบบการวิจัยเชิงประเมินร่วมสมัย มีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญดังนี้

- 1) พัฒนา (เตรียม) โครงการ:
ตั้งวัตถุประสงค์ของโครงการ วางแผนการดำเนินโครงการ
กำหนดเป้าหมายความสำเร็จ ด้วยผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการ
- 2) ออกแบบการประเมินโครงการ:
กำหนดตัวชี้วัดตามบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลลัพธ์
กำหนดเกณฑ์คุณภาพ และมาตรฐานตามตัวชี้วัด
- 3) สร้างเครื่องมือสำหรับ:
วิเคราะห์บริบท ปัจจัยนำเข้า และกระบวนการดำเนินโครงการ
วัดผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการ
- 4) เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
- 5) สรุปผลการประเมิน:
ประสิทธิภาพการดำเนินโครงการ
ประสิทธิผลของโครงการ
- 6) จัดทำรายงานการประเมินและเผยแพร่
ตัวอย่าง การประเมินโครงการในลักษณะนี้ เช่น
การประเมินโครงการพัฒนาทักษะการวิจัยในชั้นเรียนของครู
การประเมินโครงการพัฒนาศักยภาพของนักศึกษา
การประเมินหลักสูตรของสถาบันการศึกษา

3.4 จุดเด่น และ จุดด้อย

จุดเด่นของการประเมินตามแบบการวิจัยเชิงประเมินร่วมสมัย

- 1) มีการวิเคราะห์บริบทถึงความต้องการจำเป็น (needs)
- 2) มีการประเมินประสิทธิภาพของกระบวนการดำเนินโครงการเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรที่ก่อให้เกิดผลผลิตอย่างคุ้มค่าและประหยัด

3) มีการประเมินประสิทธิผลของโครงการที่ครอบคลุมทั้งผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการ
จุดอ่อนของการประเมินตามแบบการวิจัยเชิงประเมินร่วมสมัย

- 1) การประเมินประสิทธิผลของโครงการ ขาดการประเมินคุณค่าที่เชื่อมโยงกับคุณค่าทางสังคม
- 2) ผลการประเมินยังขาดสารสนเทศที่มีผลกระทบต่อสังคม ในมิติสำคัญต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

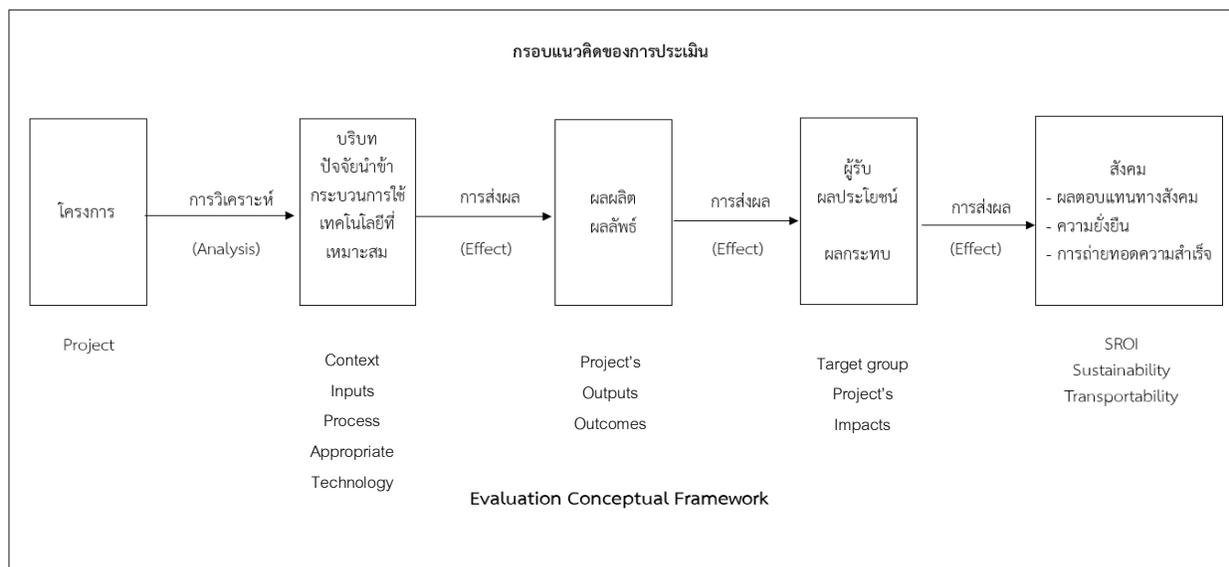
4. การออกแบบการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมินแนวใหม่ (Modern Evaluation Research)

จากการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมินร่วมสมัยที่เน้นการวิเคราะห์บริบท การประเมินประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการและประสิทธิผลของโครงการที่ครอบคลุมทั้งผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการ เมื่อสังคมก้าวเข้าสู่สังคมยุคใหม่ซึ่งเป็นสังคมดิจิทัลมีความซับซ้อน มีความผันผวน ไม่แน่นอน และมีปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีเป็นตัวช่วยสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเกิดของนวัตกรรมใหม่หลายอย่าง ทำให้การทำงานแบบเดิมต้องยุติลง การประเมินจึงต้องมีการปรับตัวครั้งสำคัญให้เหมาะสมกับสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยการออกแบบการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมินแนวใหม่ที่มีความสำคัญต่อการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการ และสามารถเสนอสารสนเทศที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมยุคใหม่ได้

4.1 หลักการออกแบบการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมินแนวใหม่

การประเมินโครงการตามแนวคิดนี้เป็นการนำกระบวนการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการทำการประเมินยุคใหม่ โดยเน้นความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้ทำการประเมิน มีการพัฒนา **ทฤษฎีโปรแกรม** ที่ช่วยเพิ่มโอกาสแห่งความสำเร็จของการดำเนินโครงการ ทำการวิเคราะห์บริบทอย่างลึกซึ้ง สร้างความเชื่อมโยงของปัจจัย การบริหารจัดการ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อสร้างผลผลิต ผลลัพธ์ และ ผลกระทบที่พึงปรารถนาต่อสังคม

การออกแบบการประเมินแนวใหม่สำหรับโครงการระยะยาวขนาดใหญ่ จึงควรเน้นการประเมินสภาพจริงที่ใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-Based Evaluation) ทำการวิเคราะห์บริบทโครงการ การทำความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ช่วยกันพัฒนา **ห่วงโซ่ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ**ของการเกิดผลผลิต (Outputs) ผลลัพธ์ (Outcomes) และ ผลกระทบ (impacts) ที่แสดงการเชื่อมโยงจากเงื่อนไขของบริบท ปัจจัยนำเข้า สู่กลไกของการจัดกิจกรรม นำสู่การเกิดผลผลิต (ผลที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการจัดกิจกรรม) แล้วทำให้เกิดผลลัพธ์ (ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้ได้รับผลประโยชน์ หรือกลุ่มเป้าหมาย) และเชื่อมโยงสู่ผลกระทบของสังคม (ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอันมีผลต่อการพัฒนา สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน) สำหรับโครงการระยะสั้นที่มีขนาดกลางและขนาดเล็ก สามารถประยุกต์แนวคิดและแนวทางดังกล่าวตามความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของโครงการ

ภาพประกอบที่ 4 กรอบแนวคิดของการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมินแนวใหม่

4.2 แนวคิดทฤษฎีที่สนับสนุนแนวคิดการประเมินแบบการวิจัยเชิงประเมินแนวใหม่

แนวคิดและแนวทางการประเมินสำหรับสังคมยุคใหม่ซึ่งมีความพลิกผัน สลับซับซ้อน และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จำเป็นต้องเข้าใจบริบทของโครงการเป็นอย่างดี ทำการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน การขับเคลื่อนโครงการอย่างมีเป้าหมายและประเมินผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบต่อการพัฒนาทางสังคม มีแนวทฤษฎีที่สนับสนุน ดังเช่น

C.T Barrow. Social impact Assessment: SIA. (2000)

Barrow ได้เสนอแนวคิดของการประเมินผลกระทบของโครงการต่อสังคมไว้ว่า ควรเริ่มจากการทำความเข้าใจธรรมชาติของโครงการอย่างถ่องแท้ วิเคราะห์โอกาส (แนวโน้ม) ของการเกิดผลลัพธ์/ผลกระทบสำคัญ อะไรบ้าง ต่อกลุ่มเป้าหมายใด ขณะดำเนินโครงการขอให้ติดตามการเกิดผลลัพธ์/ผลกระทบที่เกิดขึ้นจริง และผลสืบเนื่องที่ตามมา จากนั้นขอให้พัฒนาทางเลือกที่จะช่วยส่งเสริมการเกิดผลกระทบทางบวกและลดโอกาสของการเกิดผลกระทบทางลบ

R. Pawson and N. Tilley. Realist Evaluation: RE. (2004)

Pawson และ Tilley ได้เสนอรูปแบบการประเมินตามความเป็นจริงซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงประเมินโดยมีจุดมุ่งหมายในการตรวจสอบและประเมินเพื่อปรับปรุงทฤษฎีโปรแกรมที่ต้องการตอบคำถามว่า “ปัจจัยจัดกระทำใด ทำให้เกิดผลลัพธ์อะไร สำหรับกลุ่มผู้บริโภครใด ในสถานการณ์ใด ภายใต้สภาพแวดล้อมแบบไหนและโดยกระบวนการอย่างไร”

D.L. Stufflebeam. CIPIEST Model (2007)

Stufflebeam ได้เสนอโมเดล CIPIEST เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสังคมยุคใหม่โดยการพิจารณาผลผลิต (Product) ของโครงการให้มีความชัดเจน กว้างขวางและครอบคลุม ความต้องการทางสังคมมากขึ้น

โดยขยายความหมายของผลของโครงการให้ครอบคลุมถึง ผลกระทบ (Impact) ประสิทธิภาพ (Effectiveness) ความยั่งยืน (Sustainability) และการถ่ายทอดความสำเร็จ (Transportability)

Robert Enterprise Development Fund (REDF). Social Return On Investment: SROI. (2012)
REDF ซึ่งเป็นองค์กรเพื่อสังคมได้เสนอรูปแบบของการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การวางกรอบและระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กำหนดแผนที่เส้นทางผลลัพธ์ และผลกระทบ รวบรวมหลักฐานของผลลัพธ์/ผลกระทบ และประมาณค่าเป็นตัวเงิน วิเคราะห์ผลกระทบ คำนวณอัตราส่วน SROI ตรวจสอบยืนยัน รายงานผล และนำผลไปใช้ (ดูตัวอย่างการประยุกต์ใช้ในบริบทไทย: ทิตยา สิทธิโสภาสกุล, ศิริชัย กาญจนวาสิ และธีรณ พงษ์มณฑพัฒน์, 2561)

Aston. The Digital Project Management: DPM. (2005)

ในสังคมยุคดิจิทัล สภาพแวดล้อมทางสังคมมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ประโยชน์ทุกด้าน ของชีวิตประจำวัน ตั้งแต่การบริหาร การสื่อสาร การทำงาน การค้าขาย และการมีส่วนร่วมทางสังคม เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IOT) การใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) มีการพัฒนา Generative AI เช่น ChatGPT, Copilot, Google Gemini, Perplexity, DeepSeek ในการบริหารและประเมินโครงการ ปัญญาประดิษฐ์เหล่านี้สามารถนำมาช่วยบริหารจัดการโครงการ ออกแบบการประเมินโครงการ สร้างเครื่องมือ พัฒนาเกณฑ์/มาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูล สื่อสารสารสนเทศ ติดตามความก้าวหน้า ประเมินโครงการ ร่างรายงาน และจัดทำข้อเสนอแนะได้เป็นอย่างดี

เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) และระบบเซนเซอร์ สามารถช่วยในการสื่อสารไร้พรมแดน สามารถช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินโครงการแบบเรียลไทม์ ทำให้สามารถติดตามตรวจสอบการใช้ทรัพยากร และประเมินสถานะภาพของโครงการได้อย่างทันเวลา เป็นการส่งเสริมความโปร่งใส และความรับผิดชอบในการดำเนินโครงการ

การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Analysis) จากแหล่งต่าง ๆ ของผู้มีส่วนได้เสีย จะช่วยสะท้อนภาพรวมของโครงการที่ชัดเจน จุดแข็ง/จุดอ่อน สามารถช่วยลดความเสี่ยงจากผลกระทบทางลบของโครงการปัญญาประดิษฐ์ (AI) สามารถนำข้อมูลที่มีอยู่มาสร้างระบบจำลองการดำเนินโครงการ เพื่อคาดการณ์ผลลัพธ์ ผลกระทบของโครงการ ความสำเร็จของโครงการ และคาดการณ์ถึงปัญหา อุปสรรค และให้ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับสถานการณ์ เป็นต้น

4.3 วิธีการประเมินตามแบบการวิจัยเชิงประเมินแนวใหม่

การประเมินโครงการตามแนวคิดนี้ มีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญดังนี้

1) พัฒนา (เตรียม) โครงการ และเตรียมดำเนินโครงการ

2) ออกแบบการประเมินโครงการ:

ควรแสวงหาความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

สร้างแผนที่ผลลัพธ์/ผลกระทบ (Outcomes/Impacts Mapping)

กำหนดการวิเคราะห์ บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

กำหนดตัวชี้วัด ผลผลิต ผลลัพธ์ ของผู้รับประโยชน์ กำหนดตัวชี้วัด ผลกระทบ ต่อสังคม

3) สร้างเครื่องมือสำหรับวิเคราะห์และวัดผลตามตัวชี้วัด

- 4) เก็บรวบรวมข้อมูลหลักฐาน และวิเคราะห์ข้อมูล
- 5) สรุปผลการประเมิน: บริบท กระบวนการ และผลที่เกิด
- 6) จัดทำรายงานการประเมิน เผยแพร่ และนำไปใช้ประโยชน์

ตัวอย่าง การประเมินโครงการในลักษณะนี้ เช่น

การประเมินโครงการผลิตบัณฑิต: ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน

การประเมินโครงการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

การประเมินโครงการพัฒนาชุมชนของมหาวิทยาลัย

การประเมินกลยุทธ์การพัฒนาท้องถิ่น

การประเมินนโยบายการพัฒนาสังคมของรัฐบาล (ความยั่งยืนทางสังคม): ความมั่นคง

ทางสาธารณสุข การเมือง การศึกษา และสิ่งแวดล้อม

4.4 จุดเด่น และ จุดด้อย

จุดเด่นของการประเมินตามแบบการวิจัยเชิงประเมินแนวใหม่

- 1) มีการประเมินเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่าง บริบท กลไกการดำเนินงานและผลที่เกิดขึ้น
- 2) มีตัวชี้วัดผลของโครงการอย่างรอบด้าน ทั้งผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ
- 3) การตัดสินคุณค่าของโครงการ มีการเชื่อมโยงถึงผลกระทบต่อสังคมในมิติที่สำคัญ เช่น เศรษฐกิจ

การพัฒนาสังคม สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

จุดอ่อนของการประเมินตามแบบการวิจัยเชิงประเมินแนวใหม่

- 1) การแสวงหาความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ถ้าขาดความรอบคอบ และจริงใจ ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการประเมิน
- 2) ต้องใช้ทรัพยากรมาก มีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง และผู้ประเมิน หรือทีมผู้ประเมิน จะต้องมีความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ในการประเมินผลกระทบของโครงการ
- 3) สังคมยุคใหม่มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่เกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลาแนวทางที่เหมาะสม ณ เวลานั้น อาจต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมในแต่ละบริบทของโครงการที่แปรเปลี่ยนไป

บทสรุป

เป้าหมายสำคัญของการวิจัย คือการค้นหาคำความจริงและสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่นำไปใช้ได้ทั่วไป โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ส่วนเป้าหมายสำคัญของการประเมิน คือการตัดสินคุณค่า (คุณภาพ และคุณประโยชน์) ของการดำเนินนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรม เป็นต้น เพื่อพัฒนาคุณค่านั้นให้สูงล้ำ ยั่งยืนต่อไปในสังคมนั้น หากยังมีการดำเนินงานนั้นต่อไป ดังนั้นการประเมินโครงการเพื่อให้ได้สารสนเทศที่มีคุณค่า และน่าเชื่อถือ จึงจำเป็นต้องใช้กระบวนการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการทำการประเมิน โดยมีจุดเน้นของการออกแบบการประเมินที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของโครงการ และบริบททางสังคม

การออกแบบการประเมินโครงการอย่างเป็นระบบ มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคม เริ่มจากการใช้รูปแบบการวิจัยประยุกต์ (Applied Research) ที่เน้นการวัดผลผลิตของโครงการ เพื่อให้ได้ค่าสรุปเชิงปริมาณเกี่ยวกับโครงการเป็นสำคัญ ต่อมาได้พัฒนาสู่รูปแบบการวิจัยเชิงประเมิน (Evaluation Research)

ที่เน้นการวัดผลผลิตของโครงการเพื่อตัดสินคุณค่าของผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของโครงการ ซึ่งเป็นรูปแบบการประเมินแบบประเพณีนิยมที่ใช้กันอยู่ทั่วไป จุดเปลี่ยนสำคัญของรูปแบบการประเมินเกิดขึ้นเมื่อ Stufflebeam และคณะ ได้เสนอ CIPP Model (1971) และ Scriven ได้เสนอ Goal-Free Evaluation Model (1973) มีผลทำให้เกิดรูปแบบการวิจัยเชิงประเมินร่วมสมัย (Contemporary Evaluation Research) ที่เน้นการประเมินอย่างรอบด้าน ทำการประเมินทั้งบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลของโครงการ (ทั้งผลผลิต/ผลลัพธ์ และผลที่คาดหวัง/ผลที่ไม่ได้คาดหวัง)

เมื่อสังคมได้พัฒนาสู่ยุคดิจิทัลซึ่งเป็นสังคมยุคใหม่ สังคมมีความสลับซับซ้อน ผันผวน ไม่แน่นอน และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากขับเคลื่อนด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี สารสนเทศ และปัญญาประดิษฐ์ ทำให้การประเมินโครงการมีการปรับตัวครั้งใหญ่ก้าวเข้าสู่รูปแบบการวิจัยเชิงประเมินแนวใหม่ (Modern Evaluation Research) ที่เน้นความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำการประเมินตามสภาพจริงอิงหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-Based Evaluation) โดยวิเคราะห์บริบท ตรวจสอบห่วงโซ่ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า กระบวนการดำเนินงาน การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การเกิดผลอย่างรอบด้าน และประเมินผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาสังคม

เอกสารอ้างอิง

- จิตยา สิทธิโสภาสกุล ศิริชัย กาญจนวาสี และ ตีรณ พงษ์มณฑพัฒน์. (2561). การพัฒนาแผนที่ผลกระทบตัวชี้วัด และค่าแปลงทางการเงินของผลตอบแทนทางสังคมจากการผลิตครุศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต. *วารสารครุศาสตร์สาร*, 12(2), 231–250.
- ทิพย์สิริ กาญจนวาสี และ ศิริชัย กาญจนวาสี. (2567). *วิธีวิทยาการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 5). พิมพ์ทันใจ.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2564). *ทฤษฎีการประเมิน* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2567). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชาประเด็นความก้าวหน้าและนวัตกรรมทางการประเมินผลการศึกษา*. ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Alkin, M. C. (1969). Evaluation theory development. *Evaluation Comment*, 2(1), 2–7.
- Aston, B. (2005). *The digital project management*. <https://www.projectmanager.com>
- Barrow, C. J. (2000). *Social impact assessment: An introduction*. Edward Arnold.
- Chen, H. T. (1990). *Theory-driven evaluations*. Sage.
- Cronbach, L. J. (1982). *Designing evaluations of educational and social programs*. Jossey-Bass.
- Eisner, E. W. (1975). *The perceptive eye: Toward the reformation of educational evaluation*. Stanford Evaluation Consortium.
- Fetterman, D. M. (1994). Empowerment evaluation. *Evaluation Practice*, 15(1), 1–15.
- Guilford, J. P. (1936). *Psychometric methods*. McGraw-Hill.
- Kirkpatrick, D. L. (1978). Evaluation in-house training programs. *Training and Development Journal*, 32(9), 6–9.

- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory* (2nd ed.). McGraw-Hill.
- Patton, M. Q. (1980). *Qualitative evaluation methods*. Sage.
- Pawson, R., & Tilley, N. (2004). *Realist evaluation*. British Cabinet Office.
- Provus, M. (1971). *Discrepancy evaluation for educational program improvement and assessment*. McCutchan.
- Roberts Enterprise Development Fund. (2012). *Social return on investment (SROI)*. REDF.
- Scriven, M. (1973). Goal-free evaluation. In E. R. House (Ed.), *School evaluation: The politics and process* (pp. 319–328). McCutchan.
- Stake, R. E. (2003). Responsive evaluation. In T. Kellagan & D. L. Stufflebeam (Eds.), *International handbook of educational evaluation* (pp. 63–68). Springer.
- Stufflebeam, D. L. (2007). *CIPP evaluation model checklist: A tool for applying the CIPP model to assess long-term enterprises*. Western Michigan University.
- Stufflebeam, D. L., Foley, W. J., Gephart, W. J., Hammond, L. R., Merriman, H. O., & Provus, M. M. (1971). *Educational evaluation and decision making*. Peacock.
- Tyler, R. W. (1950). *Principles of curriculum and instruction*. University of Chicago Press.
- USAID. (2013). *Mixed-method evaluations*.